

Teaduspõhine lähenemine inimese seksuaalsusele

Tuul Sepp

Tartu Ülikooli loomaökoloogia teadur

Kas loomariigi uurimine aitab välja selgitada, mis on „loomulik“?

- Paljud kalad vahetavad elu jooksul sugu
- Homoseksuaalne paaritumine on putukatel tavaline
- Samasoolised abielud esinevad mitmetel linnuliikidel
- Seks on osa bonobode loomulikust igapäevasuhtlusest
- Pardi homoseksuaalset nekrofiiliat kirjeldanud teadlane pälvis Ig-nobeli

Esimene evolutsiooniline vaade inimese seksuaalsusele

- Charles Darwin „*The Descent of Man, and Selection in Relation to Sex*“, 1871
- Isased **konkureerivad**, emased **valivad**

Mis piirab sigimisedukust?

- Bateman'i printsiip (1948): enamikul liikidest **varieerub** isaste sigimisedukus rohkem kui emaste oma
- Klassikalised katsed äädikakärbestega:
 - Mida rohkem sigimispartnereid on isastel, seda kõrgem sigimisedukus
 - Emaste sigimisedukus jõuab juba paari partneriga platoole ja enam partnerite lisandudes ei suurene
- Järeldus: isaste sigimisedukust piirab eelkõige **ligipääs partneritele**, emastel aga **ligipääs ressurssidele**
- Seos **gameetide** suurusega

Investeering on olulisem kui gameetide suurus?

- Robert Trivers (1972): vanemate suhteline **panus järglastesse** on peamine konkurents ja valikut määrav tegur
 - *Kuldlaug-lootoselindudel on „soorollid“ vahetuses*
 - *Peruu vihmametsades elav Ranitomeya imitator on monogaamne kahepaikne*

Või on oluline hoopis *sigimise kiirus*?

- Cutton-Brock ja Parker (1991): Isegi kui isased poegade eest rohkem hoolitsevad, võivad emased ikka olla limiteeriv sugu
- Sugude erinevused tulenevad eelkõige sigimise tempost

Batemani printsiip inimesel?

- Meeste sigimisedukuse varieeruvus on tõesti suurem kui naistel...
- Kuid monogaamset kooselu harrastavates ühiskondades on vahe peaaegu olematu
- Näide: sõjakangelaste austamine

Keskkonna mõju on oluline!

- Kokko (2003): **tegelik**, mitte potentsiaalne sigimisedu on oluline
- Mis tegurid võivad siis konkurentsi ja valikut mõjutada?
 - Populatsiooni tihedus
 - Sugude suhe
 - Sugude erinev suremus
 - Ressursside hulk

Sotsiaalne ja seksuaalne monogaamia on erinevad

- Geneetilised isadustestid avasid linnu-uurijate silmad
- Aga kui palju on inimeste peredes „käopoegi“?

Inimeste sigimine on väga ressursimahukas

- Pikaajalist sigimispartnerit valides on isaste poolt vaadates eelistatud nooremad ja tervemad (ilusamad!) partnerid
- Kui isaste ja emaste reproduktiivsed huvid kattuvad, on konflikte vähem nii ressursside paigutuse kui ka sigimispartnerite valiku osas
- Ekstreemne konflikti näide: infantitsiid

Sugudevaheline konflikt: jõu kasutamise oht?

- Isasepoolne jõukasutamine piirab emase valikuvõimalusi
- Maapinnal elavatel primaatidel levinum kui puu otsas elavatel primaatidel või lindudel (NB! Emaste valik!)
- Isaste tugevamad kehad arenenud soosisese konkurensti tulemusena, kaasnähtuseks on võimalus kasutada jõudu emaste vastu
- Naised eelistavad vähem rõhutatud sekundaarseid sootunnuseid meeste juures

Monogaamia evolutsioon

- Lukas ja Clutton-Brock (2013): üleminek monogaamiale on imetajatel toimunud 61-l üksteisest sõltumatu korral.
- Iga kord on eellasseisundiks olnud üksikult elavad, mitte grupieluviisiga isendid.
- Monogaamia evolutsiooni põhjuseks isaste suutmatus kaitsta korraga rohkem kui üht emast.
- Erinevalt lindudest ei ole imetajatel reeglina monogaamia aluseks vanemhool.
- Primaatidel viib monogaamia väljakujunemiseni infantitsiidi oht?
- Inimene on erandlik (pikk vanemhool, palju suguhaiguseid)?

Ühiskondlik kasu monogaamiast

- Monogaamsete suhete korral väheneb abiellumata meeste hulk ja sellega koos ka kuritegude arv
- Laste sünniga kaasneb meeste testosteroonitaseme langus
- Monogaamses ühiskonnas investeerivad mehed oma aja ja energia uue naise otsimise asemel vara kogumisse, lastekasvatusse ja majanduse edendamisse
- Monogaamseid suhteid nõudvad inimrühmad on selle tulemusena edukamad, jõukamad ja tervemad kui polügaamiat lubavad rühmad (grupivalik?)

Miks on inimese seksuaalsust raske objektiivselt ja teaduslikult käsitleda?

- Emotsionaalselt, poliitiliselt ja sotsiaalselt väga tundlik teema
- Vaatlustel põhinevad uuringud keerulised
- Küsitlustele vastatakse subjektiivselt

Kokkuvõte

- Enamik inimese seksuaalkäitumist toimub inimesel pikaajaliste paarisuhete eesmärgiga ja raames
- Kerge polügüünia kirjeldab inimese sigimisstrateegiat siiski paremini kui range monogaamia
- Kultuuridevahelised võrdlused näitavad, et keskkond ja kontekst on väga olulised nii valiku- ja konkurentsimeetrite kui ka seksuaalsusesse suhtumise kujundamisel
- Sigimisstrateegiad on paindlikud!
- Evolutsioonibioloogia on ka tänapäeval võtmeks inimese seksuaalsuse mõistmisel